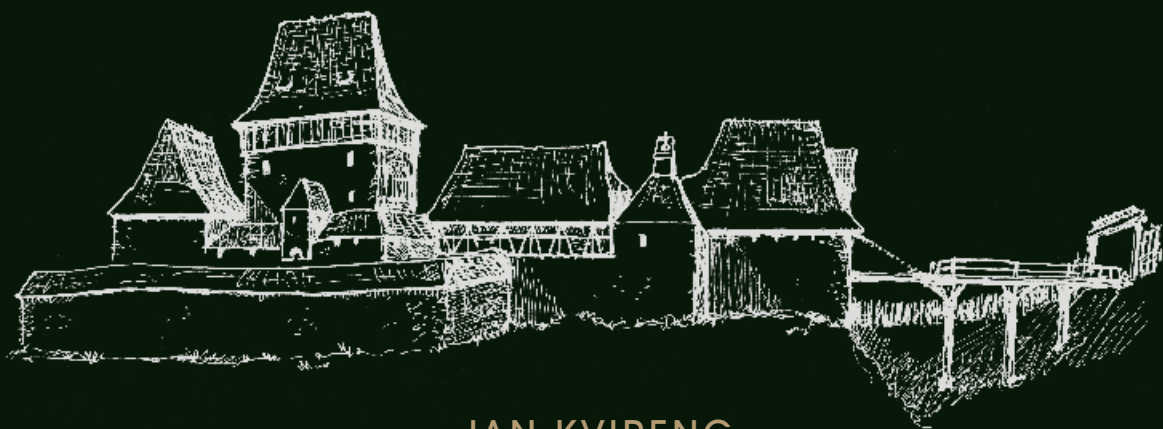

HRADY

ČECH A MORAVY

ZNÁMÉ I NEZNÁMÉ PŘÍBĚHY A OSUDY

JAN KVIRENC

JAN KVIRENC

HRADY

ČECH A MORAVY

ZNÁMÉ I NEZNÁMÉ
PŘÍBĚHY A OSUDY

Grada Publishing

Jan Kvirenc

Hrady Čech a Moravy

Známé i neznámé příběhy a osudy

Vydala Grada Publishing, a. s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 7847. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Ilustrace Jan Syka
Fotografie autor
Fotografie na obálce: hrad Bezděz, kresba na obálce: Kozí hrádek
Grafická úprava a sazba Jakub Náprstek
Počet stran 320
První vydání, Praha 2020
Vytisklo Tisk Centrum s. r. o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a. s., 2020
Cover Photo © Depositphotos/dc_9

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

ISBN 978-80-271-1982-0 (ePub)
ISBN 978-80-271-1981-3 (pdf)
ISBN 978-80-271-0335-5 (print)

OBSAH

Úvod 7

BEČOV NAD TEPLOU | *Dobrodružství kriminalistiky* 8

BEZDĚZ | *Kralevic v zajetí* 14

BÍTOV | *Poslední baron* 20

BLATNÁ | *Boj o dědictví* 26

BOSKOVICE | *Dopis králi* 32

BOUZOV | *Romantická pohádka* 38

BUDYNĚ NAD OHŘÍ | *Turecký mumraj* 44

BUCHLOV | *Lovecké právo* 50

ČESKÝ KRUMLOV | *Krvavý masopust* 56

ČESKÝ ŠTERNBERK | *Přítel krále* 62

DÍVČÍ KÁMEN | *Kulhavý vladař* 68

HASIŠTEJN | *Škola humanistů* 74

HELFŠTEJN | *Zdětinilá paní* 80

CHEB | *Generalissimův mord* 86

JANŮV HRAD | *Středověký sen* 92

JENŠTEJN | *Arcibiskup v ohrožení* 98

JINDŘICHŮV HRADEC | *Bílá paní* 104

KARLŠTEJN | *Karlův hrad* 110

KLENOVÁ A PECKA | *Císařské zúctování* 116

KRAKOVEC A KOZÍ HRÁDEK | *Cesty mistra Jana* 122

KŘIVOKLÁT | *Soucitná kněžna* 128

KUNRATICE – NOVÝ HRAD | *Panovníkovy pohřby* 134

LEMBERK | *Paní svatého života* 140

LICHNICE | *Zimní válčení* 146

LIPNICE NAD SÁZAVOU | *Husitský biskup* 152

LOKET | *Rozhádání rodiče* 158

MICHALOVICE	Turnajový hrdina	164
PERNŠTEJN	Pevnost Moravy	170
POTŠTEJN	Hrabě s pokladem	176
PRAŽSKÝ HRAD	Kamenný stolec	182
PŘÍBĚNICE	Kacíři a adámci	188
PŘIMDA	Žalář pro knížete	194
RABÍ	Oči vojevůdce	200
RADYNĚ	Koruna či klobouk	206
ROUDNICE NAD LABEM	Římský vězeň	212
ROŽMBERK	Samé pohřby	218
SION	Poslední odbojník	224
SOVINEC	Čestná kapitulace	230
STRAKONICE	Listina od nebožtíka	236
SVOJANOV	Královnin rytíř	242
ŠVIHOV	Baumeister Benedikt	248
VALDŠTEJN	Ráj básníků	254
VALEČOV	Menší Tábor	260
VELHARTICE	Buškova číše	266
VEVEŘÍ	Hrad v betonu	272
VÍZMBURK	Zavřený i vykopaný	278
VRANOV – PANTHEON	Chrám hrdinů	284
VYŠEHRAD	Bájná skála	290
ZNOJMO	Ryšavá šelma	296
ZVÍKOV	Nedočkavý mladší král	302
ŽEBRÁK A TOČNÍK	Líný král	308
Použité prameny a literatura		314
Poznámka k vyobrazením		318
Výběrový místní rejstřík		318

ÚVOD

Tot pomník kamenný, dob dávných zvěst... J. Goll

Před mnoha lety jsem s velkou námahou na ten příkrý kopec vystoupil, nelze tam totiž dojet ani koňmo, ani vozem. Dosud stojí vysoká kulatá věž, která vítězně vzdoruje věku, bouřím a bleskům... Slavný historik ze 17. století Bohuslav Balbín byl pilným poutníkem po rozmanitostech z historie Království českého. Připojíme se k němu? Dá nám to možnost „zažít“ hrad doslova na vlastní kůži.

Ze všech hradů, opevněných přírodou, byl tento považován vždy za přední. Jeho popis se týká výstupu na Bezděz, ale většina našich hradů se z pochopitelných důvodů vypíná na nějakém obtížně přístupném vrchu. Sama česká země poskytuje mnoho příležitostí k zakládání hradů, vždyť je ... jakoby poseta strmými a výraznými kopci. (Na stavby v nížinách ale rozhodně zapomenout nechceme.)

Nadšenými přívlastky se to v Balbínově soupisu jen hemží: panské rezidence jsou *velmi starobylé, velmi slavné, nad jiné pozoruhodné, velmi proslavené* či jednoduše *výborné, skvělé*. A spousta z nich je prostě *hradem postaveným na krásném místě*.

A právě množství lokalit nás limituje. I my se musíme – podobně jako jezuitský dějepisec – rozhodnout, kam zamířit. Sám přiznával, že některá sídla poznal jen z doslechu, z dálky, či se o nich dočetl ve starých kronikách. Ani my nemůžeme v předkládaném lexikonu uspokojit každého. A s pouhým výčtem nebo stručným encyklopedickým heslem se spokojit nechceme. Kritériem výběru nám nebyla architektura či výtvarné styly, ani střídání majitelů nebo míra uchování dávných obydlí králů, šlechty a prelátů. Měřítkem nám byly české dějiny.

Tento trochu netradiční průvodce po hradech Čech a Moravy nabízí putování napříč celou naší historií od počátků státu Přemyslovců až

po současnost. Vždyť hradními paláci a jejich pozůstalými ruinami mnohokrát procházely „velké dějiny“ i osobnosti, které je utvářely.

Prožijte 55 příběhů osobních vášní, slávy i tragédií, uměleckého rozvoje i zkázy, politiky, diplomacie a válek. Oživte známá i pozapomenutá sídla středověku a jejich novověké osudy, začtěte se do písemných svědectví přímých aktérů, svědků i bezejmenných letopisců.

I stavení, z nichž zbývají už jen romantické zříceniny, obývané hejny kavek a vran, znamenají přítomnost... Jsou s to vyprávěním o něčem, co už není, do jisté míry zpřítomnit děje odvanuté časem. (Z. Kalista)

Žádáte-li doporučení od nejvyšší autority, byl to již Karel IV., který na okraj svého zákonníku podotknul: *Kdo by popíral, že hradý jsou nutné? – Kamenné pomníky minulosti vás zvou k návštěvě!*

RYCHLÁ A SNADNÁ ORIENTACE je samozřejmostí; kapitoly jsou řazené abecedně a mají shodnou strukturu – výkladový článek je prokládán úryvky z dobových pramenů a historické literatury. Tři tečky (popřípadě tři tečky v kulaté závorce) vyznačují kratší (respektive delší) vynechávky v originálním textu. Hranaté závorky jsou autorskými vsuvkami: nahrazují a doplňují chybějící či nesrozumitelné části, jsou v nich nezbytné vysvětlivky i opravy. Pramenné citace vložené přímo do hlavního textu jsou odlišeny kurzívou. Kvůli snazšímu porozumění jsme přistoupili k nepatrným jazykovým úpravám dobových textů; několik jich bylo nově přeloženo.

Erb vévodů
Beaufort-Spontin

BEČOV NAD TEPLOU

Dobrodružství kriminalistiky

První písemný záznam o hradě je až z roku 1349 ve spojení s pány z Oseka, později psaných z Rýzemberka. Hrad vznikl snad už před koncem předchozího století, jak by ukazoval oválný bergfrit. Brzy byl ale rozšířen o dvě výrazné čtyřhranné věže (donjon a kaple s gotickými freskami) a ještě později o nový palác. Své stopy zanechala v mohutnějším areálu též renesance a baroko, kdy byly přidány další zámecké budovy. Státní hrad a zámek, ležící v chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, prezentuje zámecké interiéry a zvlášť unikátní relikviář.

☉ Všechno to začalo ve Vídni na československém zastupitelství, kam v červnu 1984 přišel muž, který se představil jako Danny Douglas, občan Spojených států amerických, ... s tím, že má pro Československo zajímavou nabídku. (...) Dále řekl, že někdy na začátku šedesátých let se sešel s nějakým občanem tehdejší Spolkové republiky Německo ... a od něho se dozvěděl o tom, že na území Československa, asi 150 kilometrů od Norimberka, se nachází věc,

která má vysokou hodnotu, československé úřady o té věci nevědí a samy nemají pražádnou naději věc nalézt... Navrhoval, aby úřady celou věc uvážily a souhlasily s tím, že tento nedefinovaný předmět si bude moci pan Douglas vyvézt z Československa za úplatu 250 000 amerických dolarů. Tato věc neměla mít souvislost s československou státností ani historií ... a měla být velmi drahá...

Kriminalista F. Maryška (2010)

☉ Mezitím někdo přinesl nářadí a po chvíli se nám podařilo opatrně s co nejmenším poškozením zvednout to našťipnuté prkno a dát ho stranou. Pod prknem byla suť taková, jaká je po otlučení obyčejné staré omítky smíchaná se zeminou. ... Znovu jsme místo přeměřili, jestli je signál [detektoru kovů] i pod prknem, a byl. Kleknul jsem si na podlahu a rukou jsem hrábnul do suti, abych zkusil, jak je to tuhé... Po několikrátém prohrábnutí jsme viděli, že suť pod rukou někam mizí, a za chvíli bylo vidět, že se sype dolů, do nějaké dutiny. Hrábnul jsem ještě několikrát, otvor se rozšířil asi na průměr deseti centimetrů a už se dalo nahlédnout dovnitř. Když jsem se sklonil, skoro lehnul, viděl jsem, že se na mě z díry usmívá skleněná kulička ze štítu relikviáře sv. Maura, a bylo na ní vidět, že je ráda, že vidí zase světlo. **Kriminalista F. Maryška (2010)**

Hradní donjon

ŠIBENIČNÍ VRCH

Bečov nabízí svého druhu vzácnou památku hrdelního práva – kamennou šibenici. Šlechtické i městské soudy, disponující hrdelním právem, nechávaly stavět dřevěné šibeniční konstrukce zpravidla za městem, a to i z hygienických důvodů (těla tu někdy visela dlouhý čas). A pokaždé nanovo, i když na stejném místě („šibeniční vrch“). Někde ale vrchnost zbudovala stálou a stabilní kamennou konstrukci, doplňovanou dřevěnými trámy. Naše nejcelistvější, zachovaná až do výšky 4 metrů, je nedaleko odtud v Horním Slavkově; další přímo v Bečově, asi kilometr od města. Vznikla po roce 1709; má kruhový půdorys (průměr 5,6 m); na zeď původně dosedaly tři nebo čtyři kamenné pilíře, sahající do výše 5–6 metrů. Archeologové tu našli i kosti odsouzených. Hrdelní právo Bečovu odebraly reformy Marie Terezie.

Hrad a zámek v Bečově nad Teplou přijde v našem vyprávění poněkud zkrátka. Nepůjde nám o dějiny šlechtického sídla, jakkoliv nejsou bez zajímavosti. Z vlastníků panství vzpomeňme alespoň Jana Kašpara Pluha z Rabštejna, vůdčí osobnost protihabsburského odboje v letech 1546–47, či možná nečekaně Questenberky, jinak spojené s jiho-moravskými Jaroměřicemi. I tady založil hudbymilovný Jan Adam spolek *Collegium musicum*, na jehož tradici navázala v 19. století proslavená hudební škola. A jistě tu dirigoval a režíroval též František Václav Míča, autor první české opery.

Roku 1813 panství zakoupil vévoda Friedrich August Beaufort-Spontin, člen starobylého šlechtického rodu z Lotrinska, který jako konzervativní monarchista hledal po Velké

Celkový pohled

francouzské revoluci bezpečnější usídlení. Třetí z vévodů Karl Alfred plánoval romantickou přestavbu nového rodového sídla, ale naštěstí na ni nedošlo (návrhy vytvořili Josef Zítek a Josef Mocker). A stejný vladař udělal v roce 1838 nečekaně výhodnou koupi.

Relikviáře byly předmětem duchovní a náboženské úcty a současně reprezentačním dílem, uctívajícím světce i své objednavatele a majitele. Mívaly nejrůznější podobu, třeba i jakési tumbky – domečku. Takové zůstaly vzácně zachované z doby kolem roku 1200: relikviář Karla Velikého v Cáchách či relikviář Tří králů, uložený v Kolíně nad Rýnem.

V letech 1225–30 k nim přibyl románský relikviář sv. Maura, Jana Křtitele, sv. Timoteje a sv. Apolináře, zkráceně relikviář sv. Maura. Tento kněz žil v 1. nebo 3. století v Remeši a s dalšími dvěma světci zemřel při šíření křesťanství mučednickou smrtí. Ostatky získaly

v 11. století dvě církevní instituce v belgickém Florennes, jež pro ně nechaly ve 13. století zhotovit novou oslňující schránu, uloženou v klášterním kostele.

Časy slávy se střídaly s dobou úpadku a plenění, až byl klášter za Francouzské revoluce zcela zničen. Relikviář se však naštěstí podařilo zachránit ve farním kostele sv. Gengulfa. Obec na opravu poškozeného artefaktu, z něhož si prý děti vylupovaly *kamínky* na hraní kuliček, neměla peníze; ležel v sakristii na zemi mezi poškozeným nábytkem. Za 2500 franků přijal vévoda Karl Alfred nabídku k odkoupení s tím, že zůstane vystavený v tamní zámecké kapli; za stejnou částku ho nechal provizorně zrestaurovat. Z Florennes byl nakonec odvezen roku 1888 do Bruselu na výstavu uměleckého řemesla (pojistná cena činila 500 000 franků). A po skončení výstavy relikviář zamířil do hradní kaple bečovské rezidence.

Povědomí o relikviáři se v Čechách příliš nerozšířilo, zůstalo jen pár fotografií z počátku třicátých let. Beaufortové jako aktivní přívrženci nacismu opouštějí v roce 1945 zemi a jejich majetek připadá podle dekretů prezidenta republiky státu.

A pak v červnu 1984 přišel na československé zastupitelství Danny Douglas (viz první citace) se záhadnou nabídkou: za úplatu 250 000 dolarů vyveze ze země neznámý, ztracený předmět bez vztahu k československé historii. Jak mohl vzápětí konstatovat František Maryška, vedoucí odboru na Federální kriminální ústředně a šéf vyšetřovacího týmu: *Když mi to došlo, že máme-li říci, jestli je něco kradené, ale nevíme, co to je, ani kde to je, tak to musíme nejdřív najít – a protáhl se mi obličej.*

Začaly se sbírat informace – ale o čem vlastně? O něčem neznámém a na neznámém místě? Nasazení kriminalistů na *případu Starožitnost* bylo nadstandardní a časem se z toho stala jakási „věc cti“. Napomohlo prosincové setkání s Douglasem. Spíš z jemných náznaků se dalo odečíst, že *hledaná věc* [skutečně] *existuje, je vzácná, ojedinělá a tím i velmi drahá, ukryl ji někdo bohatý na konci druhé světové války někde v západních Čechách, tuto věc již někdo viděl, znal nebo byla nějak známá a mohlo jít o věc přibližných rozměrů konferenčního stolu.*

Archivní poznatky mnoho neprozradily, tým vyloučil spoustu slepých uliček; tipovaly se rodiny, které ji mohly do Čech převést (Američan potvrdzoval, že věc nepochází z naší země) – snad by mohlo jít o rod Mens-

Hrad a zámek

Pohled ze zámecké zahrady k městečku

dorff-Pouilly, Metternich nebo Beaufort-Spontin. Čas letěl neuvěřitelným tempem. Ministerstva zahraničí, financí i kultury, vedena vidinou valutové měny, proti vývozu neznámé památky neprotestovala a v září 1985 byl domluven listopadový termín podepsání příslušných smluv. Československá strana si přitom vymínila podíl 25 % z prodeje, Douglasem odhadovaného na 4 miliony dolarů!

Další vodítko poskytl sám obchodník, když za místo podpisu navrhl Karlovy Vary. Logické bylo, že hned poté dojde k vyzvednutí památky; těžké techniky přitom nebude zapotřebí. Maryškův nepočtený tým oblast pátrání zužuje na Karlovarsko. Po několika marných cestách se koncem října octnou u zavřené brány chátrajícího hradu a zámku v Bečově: *Když jsme postavili u brány, neviděli jsme nikoho, a tak jsme skrz rezavé mříže volali, jestli tam někdo je, aby-*

chom se zeptali, tak jako všude jinde. Po chvíli z budovy vykoukl kudrnatý, mladý, štíhlý chlapík a dřív, než jsme otevřeli pusu, nám řekl, že objekt je veřejnosti uzavřen, že dovnitř nemůžeme.

Kastelán se dal obměkčit, i když k možnosti nalézt záhadný předmět byl až do posledních okamžiků skeptický. Zato si vzpomněl, že se tu před časem objevil nejspíš někdo spřízněný s Beauforty, který se toulal po hradu. (Udělené vízum pro Maxe von Croye potvrdilo, že šlo o zetě posledního z bečovských vévodů.)

Začal systematický průzkum areálu: *Když jsme ale viděli to množství budov, rozsáhlé sklepy, silné zdi a venkovní neuspořádané a často zarostlé prostředí, spadly nám brady, začali jsme propadat beznaději a byli jsme z toho smutní, protože jsme byli přesvědčeni, že jsme na konci dlouhého závodu, který budeme muset vzdát těsně před cílem...*

Štěstí prálo připraveným ve chvíli, když ředitelka Uměleckohistorického muzea objevila v knize z roku 1931 fotografie relikviáře. Stejnou knihou o památkách západních Čech už listovali s bečovským kastelánem – ale v jeho výtisku chyběla právě tahle jedna stránka! Koukal jsem na obrázek, pak zase na ten text pod ním a pak na [kolegu] Pepu a pak zase na obrázek a pak zase na text a tak to bylo ještě několikrát, oba jsme mlčeli a pak jsme jako na povel vyskočili a jako tentokrát Pepa Švejk křičel „Na Bělehrad!“, my jsme křičeli „Na Bečov!“ Byl pátek 1. listopadu 1985 a smlouva měla být podepsaná příští týden!

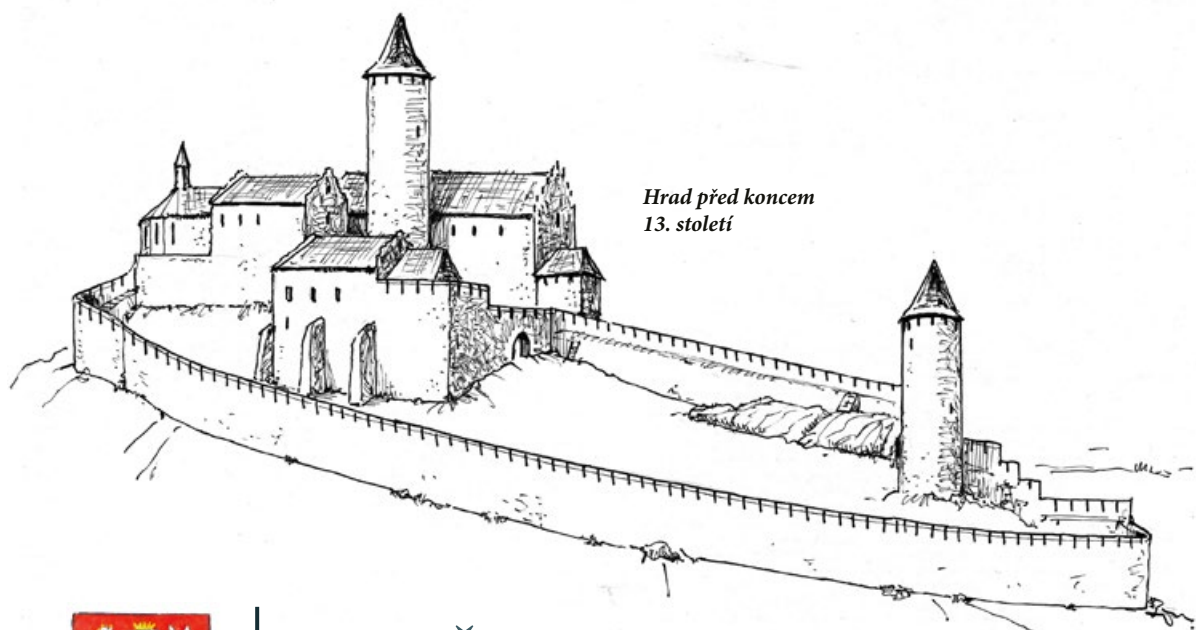
Kvůli jedné okrajové formulaci bylo však datum podpisu samotným Douglasem posunuto o 14 dní. Pomoc v hodině dvanácté! – Když bylo jasné, jaký předmět hledají, dalo se postupovat rychleji a některá místa vyloučit. Po několika schodech po vstupu do hradu odbočovaly schody vpravo do staré hradní kaple. Už jsme tam několikrát byli při počátečních orientačních prohlídkách, ale nyní jsme tam nesli i detektory, abychom místnost propátrali důkladně a pak se přesunuli dál do hradu... Bylo úterý odpoledne 5. listopadu 1985.

V hradní kapli Navštívení Panny Marie strávili všichni noc: *Čím dále se relikviář vynořoval ze země, tím víc jsme viděli, že ten, kdo ho tam ukrýval, měl hodně naspěch, nebo byl velmi nepraktický, nebo obojí, protože schránka s relikviářem byla položena do vykopané jámy přímo dřevěným dnem do země. Je jasné, že vlhkost vzlínala do dřevěného jádra relikviáře přes spodní prkna, a protože na to měla čtyřicet let, napáchala své.* Poslední z Beaufortů Heinrich v roce 1945 nejspíš předpokládal, že úkryt svatostánku bude jen dočasný. (Současné bylo na místě nalezeno velké množství plných vinných lahví.)

Ministerstvu zahraničí se americký obchodník zanedlouho ozval kvůli upřesnění data karlovarské schůzky. Když se dozvěděl o nálezu na bečovském hradu, reagoval nechápavě a trval na smluvním ujednání. Jeho následný telefonát ale po půlhodině všechno odvolal. Došlo mu, že jím vyslovovaný Petschau je opravdu Bečov nad Teplou.

Relikviář sv. Maura, artefakt nedozírné ceny i hodnoty, se po odborném restaurování vrátil v roce 2002 na bečovský hrad a zámek.

Relikviář sv. Maura, Jana Křtitele, sv. Timoteje a sv. Apolináře z let 1225–30 je dlouhý 138,5 cm, široký 42 cm a vysoký 64,5 cm. Na dubové jádro je umístěna bohatá výzdoba ze zlaceného stříbra a zlacené mědi vytvářející figurální, filigránové a reliéfní prvky, doplněné emailovými destičkami, šperkovými kameny a antickými gemami. Čelní strany tumby zaujímají sošky žehnajícího Krista a sv. Maura, po bocích stojí dvanáct apoštolů. Střechu, zakončenou zlaceným hřebenem se 16 menšími a 3 velkými křišťály (na fialových špicích), zdobí 12 velkých reliéfů ze života sv. Jan Křtitele, Maura a jeho spolumučedníků. Uvnitř schrány byly v textilních váčcích nalezeny ostatky alespoň čtyř osob včetně jedné ženy, také dětský mléčný zub (kosterní pozůstatky se mohly přimíchat při exhumaci z hromadných hrobů). K obsahu patří též celkem 19 odlišných druhů textilu (z 8.–13. století z nejrůznějších koutů světa) a zbytky usní i rostlin (zřejmě kadidlo). Olovená destička z roku 1483 potvrzuje pravost ostatků (tzv. autentika): *Tělo svatého Maura kněze a vzácného mučedníka s hlavou jiného mučedníka*. Restaurování probíhalo v utajení v letech 1991–2002, hlavní zásluha náleží akademickému sochaři Andreji Šumberovi. Relikviář byl přitom rozložen na 499 dílů, skládajících se ze tří tisíc jednotlivých částí!

*Hrad před koncem
13. století*

*Erb českého
krále*

BEZDĚZ

Kralevic v zajetí

Zdaleka viditelný, monumentální výšinný královský hrad na vrcholu Velkého Bezdězu (604 m) založil v roce 1264 Přemysl II. Otakar a dnes představuje nejlépe zachovaný hrad z jeho doby. Václav II. sídlo dovybavil skvostnou kaplí. Pokusy přestavět ho v 17. století na barokní pevnost a posléze klášter a poutní místo jej naštěstí příliš nepoznamenaly, a tak může zřícenina opuštěná definitivně v 18. století (posléze také symbol „Máchova kraje“) aspirovat na pozici krále českých hradů. Zpřístupňován byl od poloviny 19. století za Valdštejnů; nyní státní hrad.

⊙ [Markrabě Ota] si vymohl chlapce z rukou [pražských měšťanů] a umístil ho načas k pobytu na Bezdězi, hradě velmi pevném, přidav mu některé kaplany ze země a služebníky. ... A hned byl chlapec na tom hradě postižen tísnivými rozličnými nedostatky a bezohledností Sasů byla od něho odstraněna téměř celá družina... Jeho matka, která též s ním přišla, odešla pociťujíc nelibost nad urážkami, kte-

rych se dopouštěli na milovaném synáčkovi. ... Tak mezi lidem tvrdým a stejně tak pramálo vlídným podržel mírnost svou, leč jinak se radovat nemoh... Byl smutný ten chlapec, neb stále žil v bídě a strastech. (...) [Potom] byl Václav odveden do Saska, kde byl ... trápen hladem a postem, neboť ... často mu chybělo jídlo, což vyprávět vzbuzuje lítost: zřejmě mu scházel i chléb, když po ránu hladový vstá-

val; takto už několik roků tam prožíval v odřených šatech, v prostou sukni stále se odíval, a protože mu bylo odpíráno lněné prádlo, spokojoval se jen s vlněným. Často vycházel v roztrhaných střevících, protože neměl peněz na jejich opravu. (...) Chlapec se věru častějším hladověním dostal do tak krajního stavu, že tehdy ani nemohl vykonávat tělesnou potřebu. Všechno to trpělivě snášel ... a často ukazoval svým spoluvyhnancům milou tvář, aby neklesali na mysli...

Zbraslavská kronika (14. stol.)

☉ Může-li být v šťastlivci, kterému políbení rozkvetlých rudých úst se jednou dostalo, může v něm nevzplanout touha po větším daru?

Člověk tak netečný snad v celém světě není, leda by smysly své měl choré nemálo.

I já se přiznávám k mocnému tomu žáru.

Ach, co bych zato dal, má paní, kdybych zas v náruč vás mohl vzít a celou zlíbat vás!

Snad odpustila byste snáz,
co na vás vyzradil můj hlas.

Má paní libezná, má něžná, vytoužená,
jen ve vás, ve vás dlí moje útěcha!

Nad všechny poklady je drahé tělo vaše,
však jeho největší a nejryzejší cena
tkví v jeho čistotě, která mě nenechá
práh studu překročit. I stojím cudně, plaše
před vámi, třebaže mizí má rozvaha,
jakmile vaše rty jen zřím, má předrahá!
Však pokušení neblahá
vaše ctnost krotit pomáhá.

Václav II. – Milostná píseň

Sláva Přemysla II. Otakara, krále „železného a zlatého“, uhasla v srpnu 1278 na bojišti u Suchých Krut na Moravském poli. Jeho tělo putovalo z Vídně, kde bylo zprvu veřejně vystaveno, aby se o konci krále mohl každý přesvědčit na vlastní oči, do provizorního místa uložení ve Znojmě. A Přemyslovo dědictví?

HLASY ROMANTIKŮ

Bezděž se stal věčnou inspirací romantiků: *Zas v okně zadumán? Zas toužíš v dáli? / Kde myšlenky tvé toulají se, kde? / Nech přeludů jež v oblacích tě šálí...* (S. Čech: *Vězeň na Bezděži*). Doslova učaroval K. H. Máchovi: *Jasný příjemný večer ... našel mě v zříceninách hradu bezděžského. Nade mnou plynuly šedé obláčky co stáda beránek...* (*Večer na Bezděži*), ale třeba i B. Smetanovi (opera *Tajemství*). Chladného nenechal historika J. Pekaře či jeho učitele, neméně slavného dějepisce J. Golla: *Tam na severu v našem rodném ráji / jak vlny moří dvou dva proudy lávy, / (...) ční vrch a krajům vlasti vzdáleným / znám jménem Bezděž jest slavený. / Toť pomník kamenný, dob dávných zvěst...* Hrad nechybí ve verších V. Holana: *Hrad Bezděž šuměl nad tvým chlapectvím a jívý drobných hájů...* A inspiruje dodnes: *Zaradoval jsem se, že budu mít hrad jen pro sebe. Ojakživa jsem ho považoval za svůj.* (M. Urban: *Sedmikostelí*).

Římský král Rudolf Habsburský, vítěz z bitvy, si na příštích pět let podržel dohled nad Moravou, zatímco braniborský markrabě Ota V. Dlouhý se stal správcem Čech, a navíc poručíkem svého bratrance Václava, jemuž v době otcovy smrti nebylo ještě ani celých sedm let.

K působení „Braniborů v Čechách“ (vzpomeňme operu B. Smetany) snesli kronikáři barvitě obrazy zmaru a všeobecné zkázy, hospodářského úpadku a epidemií a dali jim nálepku „zlých let“: *Dědiny hynou, města scházejí a hrady, vzájemně se ničíce, upadají. Boháče zajímají, chudáky pobíjejí, mladíky i dívky, starce s mladšími bídně utlačují, pocestní přestali chodit cestou a zarůstající tráva přeměnila bezpečné cesty v pustiny...*

Charakteristické panorama bezděžských kopců

Ota správu země nezvládal; v situaci se orientoval těžko a pokusy o tvrdou politiku vyvolávaly nespokojenost, navíc se nedokázal domluvit ani s královnou-vdovou Kunhutou. Avšak postavení správce země a Václavova poručníka, byť dočasné, bylo silným lákadlem. Stejně zjevné ovšem bylo, že pokud si má udržet nějaký vliv, musí mít v rukách kralevice.

Po dohodě s Pražany v lednu 1279 získal nad Václavem a Kunhutou kontrolu a začátkem února si svou pozici pojistil. Nechal ho i s matkou převézt na pevný, ale dobově vzato také moderní až luxusní Bezděz: *Markrabí braniborský ... vzbouřil ze spánku ... královnu českou s jediným a útlým synem Václavem za hluboké noci..., poručiv..., aby ji i s hošíkem, ač tomu nechtěli a vzpírali se, jen chatrně oděné naložili na vůz a dovezli na hrad Bezděz po*

příkrých cestách a tmavých úvozech, přestože by taková jízda při neobyčejně rychlém cestování naháněla strachu i hrůzy ... i za nejjasnějšího dne. ... Usídlili je ... na velmi pevném hradě Bezdězi v těsném vězení pod stráží přeukrutných Němců cizozemců, zakázavše naprosto všem Čechům přístup k nim s výjimkou málo, sotva tří osob, jež jim donášely stravu... (Druhé pokračování Kosmovo)

Pokusy české šlechty učinit Václavovu zájetí přítrž byly marné, po několika měsících (mezi zářím a listopadem, přesné datum je nejisté) jej Ota převezl z dosahu Čechů krátce do Žitavy a potom na svůj oblíbený hrad Špančavu u Berlína. Václav se do království vrátil až jako takřka dvanáctiletý v roce 1283 s tím, že Ota si za předání krále nechal potvrdit další území a finanční kompenzace.

Pasáže Zbraslavské kroniky sugestivně líčící chlapcovy útrapy se braly doslovně takřka jako vyprávění očitých svědků. Není však takové zacházení v rozporu s Otovým cílem udržet si správu země co nejdéle a nechat krále bohatě vyplatit? Byl takovým zlosynem, aby svého svěřence fyzicky týral? Jak by mu byl prospěšný trpící princ na pomezí života a smrti?

Nezpochybňujeme tím psychické strádání osmiletého chlapce, odloučeného nedlouho po smrti otce i od matky a žijícího pod dohledem povětšinou neznámých lidí. Ale materiální strádání takového rázu, *což vyprávět vzbuzuje lítost*, nevyznívá přesvědčivě. Václav jistě neměl péči, na jakou byl zvyklý z mateřského dvora, je možné připustit určité zanedbání, spíše však z nedbalosti než cíleně.

Ve vzdálené Špandavě ani nehrozilo bezprostřední nebezpečí princova úniku, a tak nechybějí názory, že se tu mohl zapojovat do bohatého společenského a politického dění. Další indicií je pozdější nekonfliktní vztah k markraběti (zůstali ve spojení až do jeho smrti v roce 1298) či vysoká intelektuální úroveň královny – je představitelná bez toho, aby se mu v Braniborsku nedostávalo nějaké adekvátní výchovy?

Ptejme se tedy na motivy autorů zkusit Václavovo zajetí jen těmi nejtemnějšími odstíny. Historikové poukazují na to, že první kniha kroniky byla zamýšlena jako oslavný spis legendistického charakteru. Měl podpořit snahu svatořečit krále coby dobrodince církve, jenž založil též zbraslavský klášter, v němž brzy po jeho smrti začali sepsávat svou kroniku.

Hrad s hlavní věží (40 m), palácem a kaplí (vpravo)

Pohled z hlavní věže

Když v roce 1283 opět Čechové spatřili svého mladého krále, měli vážné obavy o jeho zdraví. I podle průzkumu tělesných ostatků se zdá, že v dětství trpěl rachitidou, křivicí, vyvolanou nedostatkem vitamínu D: *Byla tato rachitida způsobena skutečným zanedbáváním péče, nebo šlo o nezdravý základ mladého prince, který by byl vždy a za všech okolností neduživým dítětem? Patrně se to nikdy nedozvíme, i když leccos naznačuje, že šlo spíše o druhou z eventualit.* (K. Charvátová)

V jiném světle se jeví také pozice Václavovy matky Kunhuty. *Paní královna si začala čas od času vyžadovat od purkrabího ... povolení, aby směla navštívit město Freistadt [Kuřívody], ... aby se pomodlila... Purkrabí Heřman vyhověl žádosti paní královny a dovolil jí, aby šla, kam se jí líbí, ale s tou podmínkou, že zanechá děti na hradě a že se ... k dětem vrátí. ... Podruhé, několik dní potom, žádala povolení navštívit šedé mnichy v [Mnichově] Hradišti... [Tak učí-*

nila ještě dvakrát a pak] předstírala, že chce jet na Moravu navštívit hrob svého manžela krále Otakara. A vydavši se na cestu, když měla jít na Moravu, zaměřila své kroky do Opavy... (Druhé pokračování Kosmovo)

Oproti tvrzení některých pramenů sdílela Kunhuta Uherská úděl se svým synem nejspíš dobrovolně, mohla se volně pohybovat a nevy-mýšlela složité útěkové lste. Asi marně doufala, že se podaří vymoci kralevicovo brzké osvobození, ale mezitím jí osud nabídl poněkud jiné dobrodružství (viz Svojanov).

Několik pasáží Zbraslavské kroniky popisuje zvláštní psychické ustrojení mladého Václava. Nebylo by ostatně divu, kdyby ho strádání v dětských letech nějak nepoznamenalo: *Smích se mísí s bolem, když je člověk pod jasnou tváří uvnitř mučen tlakem zármutku. – Sám se zřídka zúčastnil žertovných nebo nicotných her chlapeckých, sám se naprosto vyhýbal zábavám mladíků. – Dal si zhotovit jakýsi oltář*

uvnitř dutý, v jehož dutině, když se nebe zatáhlo mračny, se rychlým během schovával ze strachu před hřměním nastávající bouře. – Po chlapec-kém způsobu s požitkem pojídal první plody a z jakéhosi zvyku se hrozil pohledu na kočky a zvuku jejich mňoukání.

Přes tyto handicapy Václav vyrostl ve skvělou vladařskou osobnost a přemyslovské skráně ozdobil hned třemi královskými korunami.

Kaple sv. Michaela, dokončená za vlády Václava II.

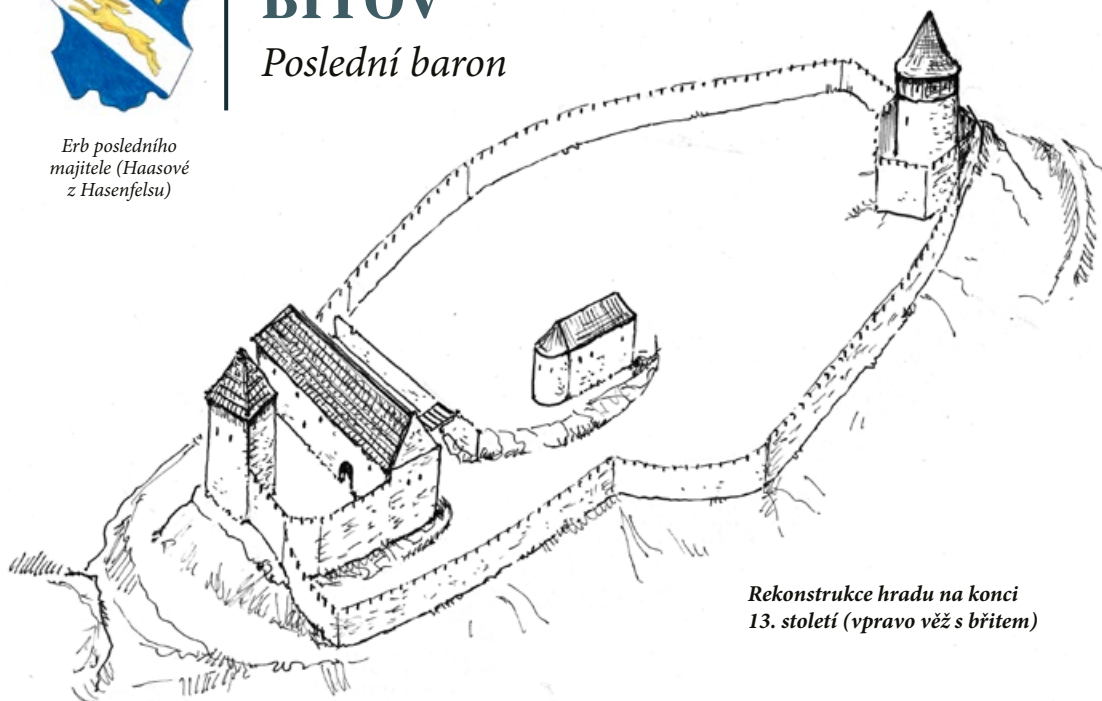
Božská komedie Danta Alighieriho, věhlasné dílo počínajícího humanismu (kolem roku 1300), zmiňuje i dva české krále. Autor je hodnotí z pohledu italských zájmů a umístil je mezi Peklo a Ráj – do Očistce: *Ten nejvyšš, jemuž psáno v obličejí, / že povinnosti své má zanedbány, / a jenž rtem nepohne, když druzí pěj, / byl císař Rudolf [Habsburský], jenž moh zhojit rány, / jež Itálii stále tolik moří, / takže ji stěží jiný zbaví hany. / Druhý, jenž milou společnost mu tvoří, / vlád zemi, v níž je vodstev zrod, jichž přival / jde k Labi Vltavou a Labem k moři. / Slul [Přemysl II.] Otakar a v plenkách lepší býval / než s vousem Václav, jeho syn, jenž zase / jen lenivost a neřest v sobě míval.* ♦ V červnu 1868 se Bezděz stal místem jednoho z prvních táborů lidu v rámci zápasu o české státní právo, jenž se rozhořel po vzniku Rakousko-Uherska a vydání prosincové ústavy (1867) – obojí přitom opomíjelo české státoprávní požadavky: *Chceme býti konečně šťastni a svobodni ve vlasti své, jako bývali otcové naši; chceme, aby svobodný a slavný druhdy národ český opět stal se pánem svých osudů a rozhodoval o všech věcech svých toliko sám s korunovaným králem svým; chceme, aby neplatilo v Čechách jiného zákona, než který vypracuje řádný český sněm a potvrdí korunovaný český král... Takto aby obnoveno bylo naše právo historické, které neznamená než svobodu a neodvislost slavného království Českého...*

Erb posledního
majitele (Haasové
z Hasenfelsu)

BÍTOV

Poslední baron

Rekonstrukce hradu na konci
13. století (vpravo věž s břitem)

Jeden z nejstarších a také největších moravských hradů se vypíná na strmém ostrohu v záhybu říčky Želetavky, vzedmuté Vranovskou přehradou. Předchůdcem vrcholně středověkého zeměpanského hradu (výstavba za Přemysla II. Otakara) bylo raně středověké dřevohlinité hradiště. Sídlo se zmiňuje prvně k roku 1046, od počátku 14. století jej 250 let spravovali Bítovští z Lichtenburka. Konečnou podobu určila romantická novogotická přestavba za hrabat z Daunu v 1. polovině 19. století včetně razantní úpravy interiérů (iluzivní malby A. Schüllera). Dnes zpřístupněný státní hrad.

☉ Moje lvice [Mitzi-Mause] musí zůstat ve své současné kleci. Kdyby měla být z klece vyňata a přenesena na jiné místo, pak musí být utracena. ... Svému dědici dávám za povinnost se o lvici až do jejího patnáctého roku pečlivě starat, a potom teprve může být utracena. V každém případě však po její smrti, je jedno, zda sama pojde či bude utracena, musí být vypreparována a vystavena ve sbírkách hradu Bítov.

Kdyby její vypreparování bylo z jakéhokoli důvodu nemožné, musí být pohřbena v hradní zahradě.

Závěť Jiřího Haase (12. 4. 1945)

☉ Mluvil minimálně, a pokud již něco pronesl, pak jenom dokola opakoval, že se odsunout nenechá, hrad a Bítov neopustí, protože si neumí představit, že by zde zanechal svůj domov

a všechna ta zvířata, která tolik miloval. Než by toto všechno opustil, raději se zastřelí. Prozradil také, že má na tajném místě ukrytou pistoli a že ji miní použít. (Během osvobození byl totiž celý hrad prohledán sovětskými vojsky a přitom zabaveny všechny zbraně včetně loveckých pušek.) Všichni si ale mysleli, že se z jeho strany jedná jen o plané řečnění... Celá společnost zůstala sedět v jídelně až do pozdních večerních hodin. ... Bylo již k ránu, přibližně půl páté, když se baron Haas zvedl ze svého místa v jídelně, kde stále ještě seděl..., a odešel do šatny vedle jídelny. Tam se zamkl... V soukromí této místnosti baron provedl své poslední zápisy, ... pokyny, jak se má postupovat po jeho smrti... Poté se hradem rozlehl výstřel. ... Když vyrazili zamčené dveře šatny, uviděli na zemi ležet tělo barona s otvorem po kulce na levém spánku, pistole ležela vedle něj.

Svědectví o smrti J. Haase (11. 5. 1945)

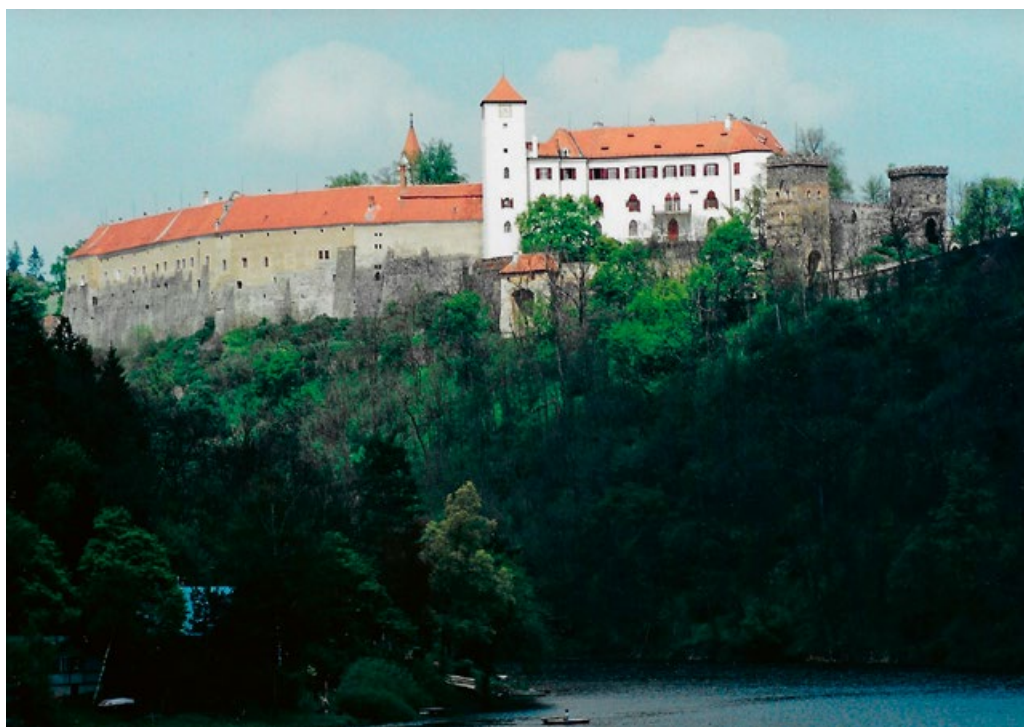
Hlavní hranolová věž s palácem

LOVEČTÍ OHAŘI

Ve 13. století k nám ze západní Evropy pronikla novinka v jinak tradiční šlechtické zábavě: lov se smečkou speciálně vycvičených psů (ohař vůdce smečky se prodával draž než dojná kráva!). Kronikář Dalimil to líčil velmi kriticky: *Mladí s ohaři jen v lesích divě honili jak psáři [psovodi] zajíce. Dříve čistý byl dům šlechtice, stranou žili psi a psovodi, a teď pánům psi puch lahodí. Dřív se přeli páni nejednou o tom, jak svou zemi pozvednou, a jen zřídka v dálnou končinu zajeli si k svému lovčímu na jeleny nebo na srnce... Teď si ale hráli na psáře, do domu si vzali ohaře, o vysoké, o psech debaty vedli bez hlavy a bez paty. Proto měšec mají dřavý, z psího smradu stůňou na nohy, lid dřív statný je teď nebohý a přecho na smrt churaví. Bez ohledu na tyto nářky však větší či menší smečky, užívané při štvanicích, brzy zdomácněly na všech hradech.*

Baron Jiří Haas starší († 1914) celkem náhodně zahlédl v roce 1912 v novinách inzerát: princ František Radziwill nabízí k prodeji hrad Bítov na jižní Moravě. Do konce roku byla transakce potvrzena. Panství s dvory, obcemi a hradem za 2,83 milionů korun baron koupil pro šestatřicetiletého syna Jiřího.

S rodinou Haasů jsou spojeny počátky výroby porcelánu v Čechách na přelomu 18. a 19. století: *Kromě Vídně má rakouský stát v Čechách ještě pět dalších vynikajících porcelánek, nejvíce v okolí Horního Slavkova a Lokte. Hornoslavkovská továrna patří majitelům Jiřímu Lippertovi a Václavu Haasovi. Odsud se vyváží skvělé talíře, hrníčky... Tyto výrobky jsou dokonale zhotovené, čistě provedené, ... ceny vynikající (dvorní rada Edler v roce 1824). Továrna měla nejslavnější roky teprve před sebou; ponese přitom nové jméno (Jiří) Haas – (Jan) Čížek.*

Hrad se tyčí vysoko nad Želetavkou

Manželský pár Jiří a Olga Haasovi s jistou nelibostí ovšem záhy konstatoval, že jejich jediný syn Jiří (* 1876) nejví o porcelánku nejmenší zájem. Rozmazlující výchova v přepychu jej k žádné zodpovědnosti nepřivedla, ba spíše naopak. Ukazovala to už školní docházka: špatný prospěch (chvalitebnou známku obdržel pouze ze zoologie), stovky zameškaných hodin. Hrozcímu skandálnímu vyloučení ze školy v Lokti předešla domácí výchova.

Mladý Haas před povinnostmi preferoval bujarý život zlaté mládeže a již ve středoškolském věku se z něj klubal (přelétavý) ctitel a dobyvatel ženského pohlaví. Přitom nevadilo, že byl osvobozen – údajně kvůli tělnatosti a špatné pohyblivosti – z tělesné výchovy. *Maturitní zkoušce se nepodrobil*, uzavřela školní matrika jeho studium. V pozdějších dokladech však figuruje *zkouška z dospělosti s výsledkem dobrým*. (Čili: otcovy peníze a vliv vykonaly své.)

Léta po vojenské službě lemují divoké excesy. Pohledný baron zběsilými vyjíždkami terorizoval okolí západočeského domova a přitom cestou poničil kdeco; nechýběl ani cynický výsměch dětem a bezbranným (hodil například almužnu pro duševně nemocného do velké louže, ten si pak ovšem mohl peníze vytáhnout pouze ústy). A navíc: žádná dívka či mladá paní široko daleko před ním nebyla v bezpečí: *Pane barone, už jste měl všechny ženy v Mostově i Kynšperku, ale jestli vztáhnete ruku na mou ženu či dceru, tak vás namouduši zabiju!*

Všechny tyto eskapády si Jiří poctivě a podrobně zapisoval do deníku. Speciální *Maitressenkonto* z let 1898–1943 navíc uchovávalo sexuální podrobnosti: jména žen, náklady na milenky a nemanželské děti, frekvence a známkováná kvalita pohlavních styků. V jediném roce přitom počet souložnic běžně pře-

sahoval stovku, ale leckdy i více než 200 žen! (Uznaných nemanželských dětí měl zhruba deset; některé byly určeny soudními spory o otcovství, které baron vesměs prohrál.)

K jeho obsesím patřila též každoroční podrobná inventura všech osobních věcí a celého hradního inventáře či také každoroční vyhodnocování kvality vánočních svátků.

Ani nastávající *zlé časy* Velké války jeho životní styl neovlivnily (*podniknuto mnoho orgií společně se salónním orchestrem*). Prohloubily však jeho silnou oční vadu – bylo konstatováno, že je *k frontové službě zcela nevhodný*. Jistě ho potěšilo, že nějaký čas působil v Bukurešti jako referent pro kinovarieté a hudbu a také pro reprezentační hostiny.

Kapesné měl dostačující, jak vyplývá z matčina dopisu: *Tvoje vkladní knížka obsahuje 136 000 korun a k tomu si ještě připočti zisk z tvých vídeňských domů..., které ti dají dalších*

300 000 korun, což je dohromady 436 000 korun každý rok. Tvoje výdaje a daně kryji ze svého důchodu, ty mě nemusíš dávat, jen náklady na ta tvoje děvčata ti z tvé vkladní knížky odeberu. (...) Měly by tě už konečně přestat lákat dohodružené věci, válka sama o sobě přináší dost velké nebezpečí.

Konec války zastihl barona na rodinném zámku v Mostově, ale brzy začalo stěhování na jihomoravský Bítov; trvale jej obýval od začátku dvacátých let. Na alkoholických a sexuálních zábavách se vlastně nic nezměnilo; se svými kumpány skoro denně objížděl hospody v širokém okolí. Kárání matky Olgy jej nechávalo klidným: *Jestli je to možné, nedělej v žádném případě další chlastačku v Uherčicích, kdykoliv je tam přítomno tamní panstvo. Ber ohled na to, jak tito pak pohlíží na celou naši rodinu, Ty se neženýruješ se kdykoliv napít bez ohledu na okolí, ale já na to brát ohled musím.*

Vstup do hradu v novogotické úpravě

Nejstarší částí hradu je břitová věž

Paradoxem zůstává, že sám pil jen symbolicky, stejně jako nikdy nestřílel na zvěř, i když pro šlechtické přátele několikrát ročně pořádal hony na lišku. Veselou společnost, doprovázenou pitoreskními převleky někoho z místních, však pokaždé rád financoval, stejně jako případné škody. Velkorysý byl i k milenkám, jen na jejich nové partnery občas žárlil.

Občas se přihlásil další z potomků, který nepohrdl finančním zajištěním: *Jsem nyní velmi hrdá, že již nejsem dcerou obyčejného člověka, ale že v mých žilách koluje modrá krev!* (dcera Emma). Děti musely Haase na veřejnosti oslovovat *pane barone* a neměly se k němu hlásit, ačkoliv okolí o nich vědělo; spekulovalo se ovšem o řadě dalších nepřiznaných potomků.

Bitovská rezidence poskytla prostor baronově přichylnosti ke zvířatům, projevované již od mládí. Vyrostla tu řada klecí, voliér a vý-

běhů, ozdobných domků (pro oblíbené psy), prostě celá soukromá zoologická zahrada, jen párkrát otevřená veřejnosti.

Hned po přesídlení se ujal zatoulaného psa – a brzy jich tu byly desítky. Běžně jich choval 70, dokonce i 150! Fungovala psí kuchyně i specializované služebnictvo. Část psů pobíhala volně, nebezpeční žili ve výbězích, velká plemena hlídala bránu. Nejmilovanější se po smrti proměňovali v kuriózní sbírku vycpanin, která dodnes čítá na 50 kusů. Zbylí byli pochováni na psím hřbitově.

Na hradě ovšem žilo též nepočítaně koček (šily se pro ně speciální oblečky a kloboučky), dále lišky, jezevci, kuny, fretky, králíci, svišti, morčata, lamy, jeleni, mravenečníci a mývalové. Nechyběli papoušek kakadu, zpěvní ptáci, holubi, supové a výři. Pochopitelně koně (k vyjíždkám i dostihům) a vždy 5–10 poníků.

Nejoblíbenější poník Coppelia byl rovněž vypreparován, přičemž v obskurní galerii vypa-
nin nechybějí kočky s čepičkami, jezevci či ob-
lečené veverky na taneční zábavě...

Kromě odporu ke střelení se baron Jiří pro-
jevil jako ochránce zvířat. Vyjma lovů bylo na
celém panství přísně zakázáno zabíjet vysokou
zvěř, ale výslovně rovněž netopýry, ropuchy,
mloky, ještěrky, též slepýše, užovky a jiná malá
zvířata.

Snad poněkud překvapivě zaznamenáváme
baronův soucit s obyvateli obce Bítov, která
musela ustoupit Vranovské přehradě, budo-
vané počátkem třicátých let. Nový Bítov vznikl
částečně na Haasových pozemcích. Avšak ži-
vot na hradě s několika nejbližšími po boku
dál plynul obvyklým tempem... Baron se na-
vzdory matčinu naléhání nikdy neoženil; také
se mimochodem nenaučil nikdy česky, až na
pár komolených slov.

Mnichovská dohoda přivedla hrad s částí
obce do německé říše (a pod vrchní německou
správu). Stárnoucí baron se o politiku nikterak
nezajímal, stejně jako nerozlišoval národnost
svých zaměstnanců. Nezúčastnil se ani po-
hřbu své šestaosmdesátileté matky Olgy v roce
1942. Dědictvím získal přes 3 miliony marek,

i když porcelánka připadla příbuznému. Příš-
tího roku naposledy zapisoval do *Maitressen-
konta*; v říjnu 1944 oslavil 68. narozeniny.

Na Bítov koncem války dorazili sovětsí
vojáci, chovali se korektně (ruský kapitán
o Haasovi: *Byl to velice slušný člověk*) – na roz-
díl od několika členů samozvaných „rudých
gard“, účtujících s německými nepřáteli. Baron
Haas byl jako Němec 10. května 1945 vyzván,
aby se nachystal k vystěhování do Rakouska,
k němuž mělo dojít hned následujícího dne.
Nad ránem 11. května ale zazněl z osobních
baronových komnat výstřel...

Skončil podivný život podivného muže. Byl
vskutku originálem, posledním svého rodu, je-
hož podnikatelskému založení se bytostně vzpi-
ral. Bez péče zůstala jeho milovaná zvířata, ani
lidé tehdy neměli co jíst, natož ona. Některá
uhynula, jiná byla vypuštěna do volné přírody
či se jich ujali lidé z okolí. (Opuštěný, poničený
a vybrakovaný zůstal po nějaký čas sám hrad,
veřejnosti zpřístupněný v roce 1949.)

Rakev se zesnulým byla vystavena v hradní
kapli tři dny a poté pohřbena v sargofágu, jež
si baron nechal zhotovit již před lety. Až v roce
1998 přibyla v kostelíku Haasova pamětní
deska.

V přehledu oblíbených zvířat barona Jiřího Haase nesmí chybět to „nej“ – lvice zvaná
Micimaus (Mitzi-Mause, podle kreslených filmů Walta Disneye). Baron ji získal na konci
února 1934 jako tříměsíční kotě z cirkusu Kludský. Běhala volně po celém hradě, na noc
si ji zámecký pán brávil do ložnice. Přes obavy personálu se lvice chovala klidně, do
křížku se dostávala jen s některými psy. V létě 1934 z hradu utekla, velká pátrací akce
byla bezvýsledná. Po třech dnech ji našli vyhladovělou a zuboženou v hradním příkopu.
Zpozorněl ovšem znojemský krajský úřad, který chtěl zabránit možným útěkům dospívající
lvice. Baron tedy pro ni po čase nechal zhotovit ohrazený výběh. Lvice ale zůstávala dál
baronovou láskou i chloubou. K výběhu nechal umístit velkou tabuli s nápisem: *Pán
tohoto zvířete snídá každé ráno v této kleci společně s její obyvatelkou.* (To bylo ovšem lživé
vychloubání.) Na Micimaus pamatoval baron Haas též ve své závěti. Smutné okolnosti smrti
lvice nejsou úplně jasné. Pravděpodobně zemřela hladem nepříliš dlouho po baronově
sebevraždě, asi ještě před koncem května 1945.

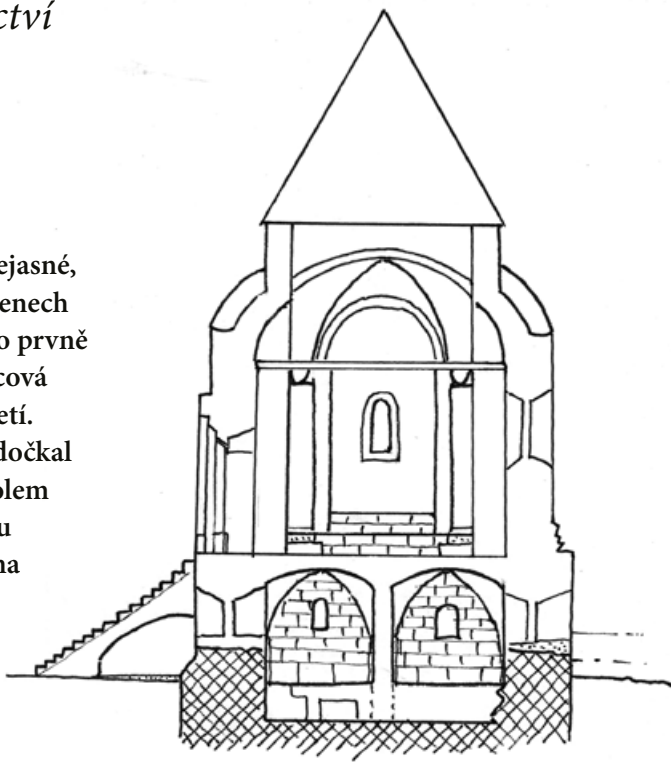

*Erb pánů
z Rožmitálu*

BLATNÁ

Boj o dědictví

Románské počátky hradu jsou nejasné, stejně jako první zmínky v pramenech (1235); není jisté, kdo a jaké sídlo prvně založil (dvorec/hrad). Dvoupalácová dispozice se dotvářela ve 14. století. Zásadních úprav se blatný hrad dočkal za Rožmitálů, počínaje dobou kolem roku 1400 – stal se jejich rodovou rezidencí. Až tehdy byla vystavěna věž (se zachovalými freskami); pozdně gotický palác vznikl za účasti slavného stavitele Benedikta Rejta na začátku 16. století. Další vývoj proměňoval vodní hrad v zámecký objekt. Takovou podobu má i dnešní prohlídková trasa; památka je v soukromém držení Hildprandtů.

*Součástí nejstaršího sídla byla románská
kaple z první třetiny 13. století*

☉ [V Bruselu] když jsme se pustili do zápasu, nejprve jsem [soupeře] sice porazil na zem, ale když jsem se s ním na rozkaz vévodův potýkal podruhé, byl jsem sražen k zemi a padl jsem tak prudce, že jsem div nepustil zlého ducha. (...) Druhého dne po těch zápasech utkal se pan Lev s Janem Žehrovským ... a srazili se s takovým zápalem, že se panu Lvovi zlomilo dřevce o prsa jeho odpůrce, ale ani jeden ... nebyl sražen z koně. Potom žádal pan Jan, aby směl zlomit dřevce na počest přihlížejících

urozených paní a panen. ... Pobodl koně ostruhami a zamířil dřevcem do zdi pod okno, odkud se díval vévoda s chotí..., a tak mocně vrazil dřevcem do zdi, že kůň při tom nárazu dosedl na zadek. Zatím [dvořané] zkoušeli, zda snad není pan Jan ke koni přivázán, že z něho při tak prudkém nárazu nespadl. Tu však on podruhé pobodne koně a zlomí dřevce, aniž se poranil. Divili se tomu a říkali, že to [je člověk] z potomstva starověkých obrů.

Cestopis Václava Šaška z Bírкова (15. stol.)

© 1523 po smrti pana Petra starýho, strejce jejich, pro kšaft [závěť], kterýmž svůj díl všecek statků dědičných panu Janovi Strakonickému, bratru jejich, odkázal na ten cíl: Jedno, aby zápisné statků duchovním navrátil. Druhý, aby panství krumlovské, záblatské a husinecké s Prachaticemi i s vrchností kláštera [Zlaté] Koruny panu Lvovi po [Janově] smrti připadlo. Novohradského panství s vrchností nad klášteřem vyšebrodským pan Kryštof z Švanberka nápadem užití měl. Pan Jan z Švanberka helfenburské panství, pan Jan Holický z Šternberka Rožmberk a Vítkový Hrádek, pan Hans hrabě z Hardeku městečko Hažle [rakouský Haslach] s panstvím měli zděditi. Pro ten kšaft řku, veliké zaneprázdnění, starosti i krvavé nepřátelství s kšaftovníky trpěti a nésti musili. Kteráž nevole za tři léta táhla se...

Václav Březan – Rožmberské kroniky
(17. stol.)

Hlavní rezidenci pánů z Rožmitálu se po začátku 15. století stal – navzdory jejich přízvisku – vodní hrad v Blatné. Věnovali mu také náležitou péči, především Lev z Rožmitálu (* asi 1425), po němž zůstala vzácná Zelená světnice s bohatou freskovou výzdobou.

Pan Lev nebyl jen tak někdo, v šedesátých letech získal úřad nejvyššího zemského sudího a nejvyššího hofmistra království. Stál za svým švagrem, zemským správcem a příštím králem Jiřím z Poděbrad. Sestra Johanka z Rožmitálu se v roce 1450 stala druhou Poděbradovou ženou.

Rozsáhlá Jiříkova diplomacie operovala v 1. polovině šedesátých let na několika frontách. Kromě konkrétních sporů s papežem měla za úkol prolomit jakousi blokádu, v níž se domácí „národní králové“ ocitali. Členové tradičních královských dynastií mezi sebou jen neradi vítali takové povýšení. *Homo no-*

Celkový pohled

vus Jiří z Poděbrad tomu čelil neformální diplomatickou ofenzívou, jakousi „propagační cestou“ po střední, západní a jižní Evropě.

Poselstvo, v jehož čele stanul Lev z Rožmitálu, bylo vybaveno průvodním listem královny Johany, kterým bratra pověřila návštěvou cizích zemí, *aby poznaje z mnoha stran lidské obyčeje a mravy, mohl lépe zařídit svůj život a nabýt osvědčených zkušeností rytířských.* Jistě se přitom najde čas na neoficiální prezentaci Jiříkovy politiky.

Výprava čítající 52 koní vyjela z Prahy v listopadu 1465 a přes německé země dosáhla burgundského dvora, pak zamířila do Anglie: *Veliký podiv v nich vzbudila délka našich vlasů. Říkali totiž, že ještě nikdy neviděli nikoho, kdo by nás předčil délkou a spanilostí kadeří. ... Říkali, že to jsou vlasy přilepené pryskyřicí.*

Průjezd Francií směřoval na Pyrenejský poloostrov, skrz španělské a portugalské kon-

LOV NA JELENA

Nejoblíbenějším sportem i zábavou šlechty ve všech dobách byl lov. Jak vypovídá dobrodružná vzpomínka Jindřicha Hýzrleho z roku 1616, šlo též o společenské kontakty. Statného jelena čtyřřidvacateráka pronásledoval až do bažin, kam neskočil ani pes: *Brodil jsem se s kordem v ruce až do půli stehen v močálu a přitom jsem se musel levou rukou opírat skoro až po loket, aby mě parohy nezranil. Pak jsem ho teprve k srdci bodl. On ale z močálu vyskočil a vběhl do mlází... Následoval jsem ho, přesekl mu tepnu a zasadil mu ještě jednu ránu, kterou jsem ho skolil. Viděli to pan markrabě, jeho knížecí paní choť i její dámy ... a všichni ostatní kavalíři i podivovali se všichni, že jsem se do takového nebezpečství vydal... I sám pan markrabě přiznal, že ... nikdy ještě tak rytířský zápas mezi kavalírem a divokým zvířetem nespátril.*

Palác Benedikta Rejta

činy až na nejzápadnější mys: *Rozsáhlá ves, které říkají Finis terrae, tj. konec světa, protože za ní není již nic jiného než vody a širé moře, jehož hranic nezná nikdo vyjma samého Boha.* (Portugalci teprve obeplouvali Afriku a Kryštofu Kolumbovi bylo patnáct.)

Cesta zpět vedla přes Itálii, Alpy a rakouské země; domů se Rožmitálovi rytíři vrátili – ke spokojenosti královského páru – až v únoru 1467. Podrobné informace o průběhu výpravy obsahuje cestopis Václava Šaška z Bírkova. Namnoze potvrzuje neformálnost pohostinných setkání: při turnaji v Kolíně nad Rýnem *kázal pan Lev sezvati vznešené paní a dívky. Se-*

šlo se jich takové množství, že jsem jich ještě nikde neviděl tak mnoho... Při hostině byly provozovány všelijaké tance a hry. Přitom žádaly paní a dívky pana Lva a také biskupovým jménem ho uctivě prosily, aby zatančil se svými druhy tance, jak se tančí u nás doma.

Češi byli nadmíru úspěšní i v turnajových zápoleních, vynikal zvláště Jan Žehrovský z Kolovrat: V Bruselu nemohl zápasník nikterak odolat panu Janovi. Třikrát ho pan Jan povolal na zem. Mezi diváky to vzbudilo veliký podiv. Povíдалo se totiž, že ve všech zemích vévody burgundského není možné najít siláka jemu rovného, že až do toho času nebyl přemožen ještě od žádného... Po tomto zápase vévoda povolal k sobě pan Jana, oděného toliko kabátcem, tak, jak zápasil, ohmatal mu všechny údy, nohy, ruce, prohlédl mu celé tělo.

Lev z Rožmitálu († 1482) usnadnil vzestup v nejvyšší politice i svému mimořádně ctižádostivému synovi Zdeňkovi Lvu (* asi 1460). Avšak

rubem jeho ohromné čínorodosti a pracovitosti byla touha po majetkovém obohacování (za každou cenu) a intrikářství. Strmou kariéru korunoval v roce 1508, když obsadil funkci nejvyššího purkrabího, vlastně premiéra stavovské obce. Přitom mu nahrávala dlouhodobá nepřítomnost jagellonských králů v Čechách (od roku 1490 trvale sídlili v uherském Budíně).

Největší intrikou blatenského pána bylo sblížení s rožmberským vladařem Petrem (IV.). Rožmberkovo nalomené zdraví (výkyvy stavu, malomyslnost, dna, špatné dýchání) nezůstávalo zřejmě bez vlivu na psychiku. Jeho starší bratr Vok II. se ostatně vzdal vladařského postu za příčinou častého nedostatku zdraví svého a další sourozenec trpěl v nedostatku zdraví a rozumu duševní nemocí, přičemž ani dlouhodobá péče lékařů nezajistila zhojení jeho.

Předpokládalo se, že bezdětný vdovec Petr odkáže majetek svým synovcům, potomkům Voka II. Naživu byli čtyři: Jan, Jošt, Petr (zvaný

Pozůstatek románské kaple

Členitost sídla vynikne při pohledu z parku

Kulhavý) a nejmladší Jindřich. Rodinné vztahy se ale stále zhoršovaly. Strýc preferoval Jana (III.), jenž však byl velkopřevorem řádu johanitů ve Strakoncích. S vladařem rozhádání zbylí bratři by na postu hlavy Rožmberků rádi viděli energického Jindřicha (VII.). Příbuzenská schůzka ve Vodňanech v roce 1519 zdánlivě vše vyřešila, když došlo k rozdělení rodových panství: *Petr s nimi o všechna panství na rovný díl rozdělil se, sobě polovice nechav, druhé polovice jim postoupil. ... A páni Jošt, Petr Kulhavý a pan Jindřich mezi sebou vystavili za [příštího] vladaře pana Jindřicha*. Kronikáře Březana opravme: bratrům připadl díl výrazně menší, tedy Třeboň, Choustník, Soběslav, Milíčín a Příběnice.

Když jednašedesátiletý Petr IV. v říjnu 1523 zemřel, zůstalo bratrské trio v šoku. Po dohodě s Rožmitálem vladař nachystal překvapující zápletku v podobě nové, tajné závěti. Synovec Jan (nikoliv Jindřich) dědictví převezme s tím, že církvi vrátí zpět statky,

přivtělené ke krumlovskému panství. Po jeho smrti – šlo o řeholníka bez potomstva – se majetek Rožmberků, dosud tvořící jednotlý celek, rozdělí. Příjemci byli Zdeněk Lev a čtyři další šlechtici z jeho okruhu (Petrovi synovci z jiných linií). Rožmitálovi měl přitom připadnout sídelní Český Krumlov! Třem Rožmberským by zůstala jen panství podle vodňanských dohod.

Šok se rychle proměnil v činy. Bratřím se podařilo zmařit uzákonění závěti zápisem do desek zemských. Pán z Blatné tomu nezabránil, neboť měl v té době jiné starosti: zneužívání moci a zpronevěry jej v roce 1523 připravily o úřad. *Mrzutě, hanebně v některých místech se krade*, lapidárně glosoval Vilém z Pernštejna.

Ofenzíva opomenutých dědiců pokračovala jednáním s králem Ludvíkem Jagellonským, jenž je podpořil. Vyzval Jana, aby se vladařského postu vzal. Nový pán Krumlova *pomohl nevoli tropiti za starýho pána [Petra IV.], držev s ním a panem Lvem a jinými odporníky*. Vidi-

telně ustoupit nechtěl, tak ho sourozenci vylákali na setkání do Třeboně, spojené s hodokvase-
sem. Když v noci usnul, *pan Jindřich a pan Petr bratr jeho přišli, mocnou rukou násilně naň sáhli a pana Jana ukrutně dusili [polštářem] a mocí k tomu přinutili násilně, že jim zámku Krumlova ... postoupit musel.* (Pro jistotu byl po nějaký čas drž-
ten v domácím vězení.)

Jindřich se ujímal vladařského postu a rozdrobení majetku se nekonalo. Prozatím. Roku 1525 se Zdeněk Lev vrací do své purkrabské funkce! Následovalo soudní vymáhání platnosti Petrovy závěti, teď uzákoněné i přes odpor bratří, ke kterým se konečně přiklonil také velkopřevor.

Na Jindřichovu rezidenci zamířili poslové se soudní obsílkou. A dostalo se jim vskutku prazvláštního přijetí: *Přijedše na Krumlov, do věže dáni. Potom vytaženi byvše, listy ty i s pečeti svatého Václava snísti ... museli. Naposledy z zámku puštění a psy vyštívání.* (K rozlámané pečeti, kterou museli sníst, dostali sklenici vína; nevyhnuli se ovšem ještě dalšímu násilí na kůži zmitání byvše, tedy výprasku.)

Protivení se zemskému právu bylo hrdel-
ním zločinem, ale zasáhly vyšší zájmy. Rožm-
berkové byli vlivní spojenci jak Ludvíka
Jagellonského, tak příštího krále Ferdinanda
Habsburského – a před tím se musel sklonit
i Rožmitál, jenž Habsburkově kandidatuře
zpočátku odporoval. Bylo by zajímavé vidět,
s jak „radostnou tváří“ spolu oba protivné tá-
bory kráčely bok po boku při Ferdinandově
korunovaci českým králem v únoru 1527:
*Když se král ubíral od korunovace, nesli klenoty
před Jeho Milostí pan Jan z Rožmberka a pan
Zdeněk Lev z Rožmitálu.*

Soudní jednání následně převedlo nároky
„podezřelých dědiců“ na peněžní obnosy, sice
nemalé výše – ale hrozba rozpadu rožmber-
ského dominia byla zažehnána. Rožmitálův
nárok 62 500 zlatých byl uspokojen do počátku
třicátých let, jiné se doplácely ještě v letech čty-
řicátých.

Zdeňka Lva dostihla jeho nepoctivost
v roce 1530, kdy se již definitivně vzdal svého
zemského úřadu. Zemřel o pět let později,
právě když se jeho nabobtnalý majetek začal
hroutit pod nekonečným přívalem dlužních
úpisů a zástav. Naštěstí se nedočkal ztráty mi-
lovné blatenské rezidence, kterou přizdobil pa-
lácem od slavného královského architekta Be-
nedikta Rejta.

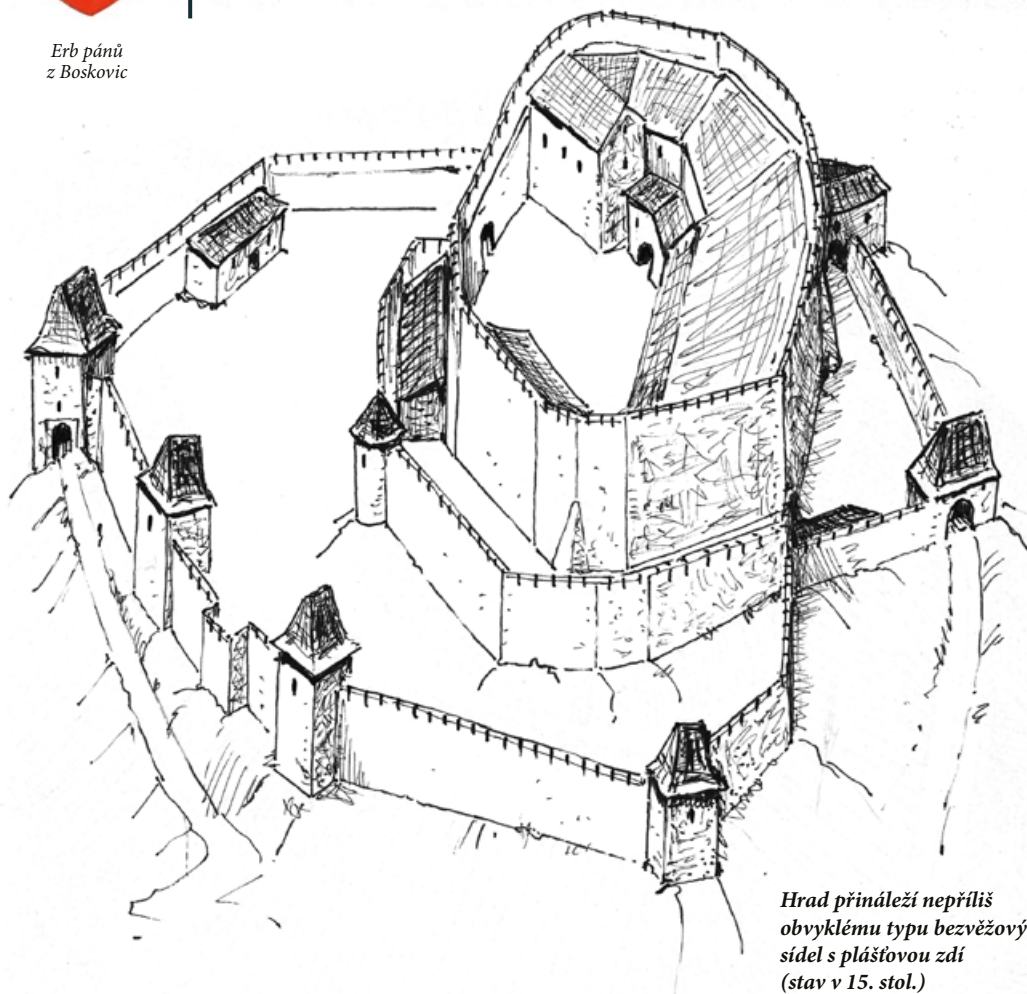
V boji o rožmberské dědictví, který
pozorně sledovala značná část stavovské
obce, sehrálo roli množství faktorů,
včetně již zmíněné královské volby
Ferdinanda I. Habsburského. Český
trůn se uvolnil smrtí dvacetiletého
Ludvíka Jagellonského 29. srpna 1526
v bitvě u Moháče. Jeho věrný příznivec,
rožmberský vladař Jindřich (VII.), byl
na cestě s pomocným sborem: *600 drábů
[pěších vojáků] a mimo to 200 jízdních
dobře opatřených vypravil.* Trápily ho ale
zdravotní obtíže (bolesti v tříslech), které
ho zastavily v rakouském klášteře Zwettl
(Světla): *Roznemohl se, takže v klášteře
Světla se složiv, umřel tam...* O delikátní
povaze nemoci jsme informováni díky
korespondenci s Adamem z Hradce,
s nímž se radil o chystaném ranhojičově
zákroku v intimních partiích. Přítel ho
však varoval: *Můj milý, došla mne zpráva,
že by vám tu oteklinu vajec [otok varlat]
protítí chtěli. Pak pro Boha, nedopouštějte
toho nikterak, neb byste v světě hůře sobě
nemohli dáti udělati, leč byste svévolně
o hrdlo se chtěli dáti připravit.* Ať již šlo
o těžký zánět či rakovinu varlat nebo
pohlavní chorobu, dvakrát ženatý
a bezdětný Jindřich nemoci podlehl
11 dní před moháčskou katastrofou.
Bylo mu třicet let. Vladařem se stal Jan
z Rožmberka, po něm Jošt (otec Viléma
a Petra Voka) a ještě i Petr Kulhavý.

*Erb pánů
z Boskovic*

BOSKOVICE

Dopis králi

*Hrad přináležel nepříliš
obvyklému typu bezvěžových
sídel s plášťovou zdí
(stav v 15. stol.)*

Rozlehlá zřícenina v dominantní poloze nad stejnojmenným městem byla rodovým sídlem mocných pánů z Boskovic, jejichž původ sahá do 13. století. Nepříliš obvyklý stavební typ hradu s plášťovou zdí vznikl těsně před rokem 1300, nejstarší dochované části však pocházejí až z přelomu 14. a 15. století. Nové opevnění vzniklo po roce 1458; v renesanci přibyl vstupní příhrádek a v baroku konírna na předhradí. Sídlo bylo obýváno do roku 1729, po roce 1733 už bez střech pustlo; zdivo bylo rozebíráno na stavbu městské zámecké rezidence. Dnes je hrad v majetku rodiny Mensdorff-Pouilly a přístupný návštěvníkům.